

שירי הציפורים של ציפי שחרור

ברצוני לומר מילים אחדות על שירי הציפורים של ציפי שחרור, ודרך לומר גם משהו על אישיותה. שתי ציפורים מחוברות יחדיו בשמה של ציפי שחרור, ושמה של אחת מהן נשמע כמו שם-נרדף לציפור דרור. אולם "שחרור" ו"שחרור" לא מאותו שורש נגזרו. השם "שחרור" מציין את צבעה השחור של הציפור הנושאת שם זה, ואילו המילה "שחרור" היא מאותו שורש של "חירות" ו"בן-חורין", והש"ן נוספת לאותיות השורש כמו במילים "שחזור", "שכתוב" ו"שכפול".

לפנינו אפוא שתי מילים דומות כל כך ועם זאת שונות כל כך באטימולוגיה שלהן, ובאורח פלא שתיהן מתאימות להפליא לשירת ציפי שחרור ולדמותה. ציפי היא גם משוררת וסופרת מכונפת, עם דמיון יוצר מגביה עוף, וגם ציפור דרור ואישה משוחררת, אך גם אדם ביתי ונאמן ומשפחתי וקולגיאלי, שאפשר לסמוך עליו ולקבל ממנו מענה בן ואמתי ללא דיחוי. אגב, הציפור המכונה "שחרור" אינה מתרחקת מן הקן: היא עפה למרחקים קצרים, במהירות רבה, ולפעמים היא רצה ומנתרת על הקרקע. ועל כך כותבת ציפי שחרור בשירה "אני בעלת כנף" (עמ' 49): "אַחַת בְּקֶרֶקַע שְׁנֵיהַ מְמַיָּא. / וּבְשִׁנוּצוֹתַי מִתְחַמָּמוֹת [...] שִׁירֵי מִתְגַּבְּהִים / וּמִרְחִיבִים גְּבוּלוֹת".

השירה העברית של תקופת התחייה התחילה בשירי הציפורים של ביאליק. ב"אל הציפור" הדובר שואל את הציפור, השבה לחלונו, אם נושאת היא מזמרת הארץ ("זמרה": שירה וגם זמורה, רמז לענף הזית שבפי היונה מפרשת המבול); ולקראת הסוף מתברר כי "בְּכֶר פָּלוּ הַדְּמָעוֹת" (על משקל "הקלו המים"), אך עדיין לא בא קץ התלאות והפגעים. וכך תיאר המשורר את עצמו בשיר "חלפה על פניי" כנח המשלח את היונה ומקבל תחתיה את העורב, מתוך היפוך של סיפור המבול: "וְיֹנֵי הַיּוֹנוֹת, שֶׁלַּחְתִּין לְעֵת בְּקָר שְׁמִימָה, / שָׁבוּ אֵלַי לְעֵת עֶרֶב – וְהֵנָּה עֶרְבִים מְלַמְּדֵי אֲשֵׁפְתוֹת". והנה בשירה של ציפי שחרור ניתן למצוא שורות כמו "מַצְחֵר חֲלוֹן קָרְאֲתִי צִפְרִים לְמָרֵד" (בשירה "מרד הציפורים" (עמ' 48), שבו המילה "צוהר" מזכירה את צוהר תיבתו של

נח) ובשירה "עורבים" שנכתב בעקבות ידיעה מן העיתונות על ילדה שנאנסה, נכתב: "עורבים קרעו את השמים [...] קרע, קרע, קרע צרחו אל צל הגן. / והיא יונה תמה..." (עמ' 47). ונחזור לשחרור: ידידת המשוררת ליליאן דבי-גורי הפנתה את תשומת לבי לשיר "דם" מן המחזור "אישה" (עמ' 18), שבו נכתב: "אשה חושנית מה יש לה בחייה [...] כמו צפרית שחורת פלומה חסרת בית. / אשה חושנית מה יש לה - / גרב נילון על ירכה וטפת דם על לשונה". ליליאן חשבה על שורות הפתיחה המרשימות של יל"ג "אשה עבריה מי ידע חייך? / בחשך באת ובחשך תלכי", ובי דווקא הדהדו שורותיו של דויד אבידן: "אדם זקן מה יש לו בחייו [...] לא מלך הוא / ויפל לא על חרבו". הגיבור הקלסי היה חוגר חרב על ירכו, וכאן לגיבורה יש גרב נילון על ירכה.

במסגרת הנודעת "מסורת והכשרון האישי" (Tradition and the Individual Talent), העלה המשורר והמבקר ת"ס אליוט את הטענה שרק באמצעות "התכתבות" עם יצירת הדורות הקודמים יכול סופר לחדש חידושים ולבטא את אישיותו הייחודית. במילים אחרות: מקוריותו של היוצר צריכה להישען על מקורות ולנבוע מתוכם, הגם שהמלצה הזאת נשמעת כפרדוקס. לעומתו, הרולד בלוס בספרו חרדת ההשפעה (The Anxiety of Influence) המליץ על היפרדותם של סופרים מקנייני העבר לצורכי התחדשות ואינדיווידואציה. לפי בלוס, המעשה האמנותי כמוהו כמאבק עם המסורת, הגורם לו לאמן להתמודד עם אביו הרוחני, לקרוא אותו קריאה שגויה (misreading), ואגב כך להתכחש אליו כדי להשתחרר מכבליו. ואולם, חרף השוני הרב שבין שתי ההמלצות, דבר אחד מאחדן והוא הצורך להכיר את דמות האב ואת נכסי העבר (בין שלצורך השתלבות והתמזגות ובין שלצורך התנצחות והיפרדות) כתנאי מוקדם ליצירת יצירת אמנות ראויה לשמה. ציפי שחרור אינה חוששת להיתלות באילנות גבוהים או לעמוד על כתפי ענקים, וזה סוד קסמם וערכם של שירה – המשוחררים והכבולים בעת ובעונה אחת.

דברים שנשאה בהשקת ספרה של ציפי שחרור לאונרד כהן שר לה 2014, בהוצאת הקיבוץ המאוחד.